

Sygn. akt I PK 78/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 czerwca 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Bohdan Bieniek (przewodniczący)
SSN Jolanta Frańczak (sprawozdawca)
SSN Maciej Pacuda

Protokolant Joanna Porowska

w sprawie z powództwa S. W.
przeciwko Prezesowi Sądu Okręgowego w K. i Sądowi Okręgowemu w K.
o uposażenie rodzinne,
po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w dniu 27
czerwca 2018 r.,
skargi kasacyjnej Sądu Okręgowego w K. od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu
Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w K.
z dnia 16 grudnia 2016 r., sygn. akt IX Pa (...),

- 1. oddala skargę kasacyjną,**
- 2. zasądza od pozwanego Sądu Okręgowego w K. na rzecz
powoda S. W. kwotę 1.350 (tysiąc trzysta pięćdziesiąt) zł tytułem
zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Powód S. W. domagał się od Prezesa Sądu Okręgowego w K. zapłaty uposażenia rodzinnego przysługującego członkom rodziny zmarłego sędziego w kwocie 7.323,46 zł miesięcznie, poczynwszy od dnia 1 listopada 2014 r., którego wypłata została zawieszona z uwagi na przekroczenie przez powoda 130% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia.

Sąd Rejonowy w K. wyrokiem z dnia 1 października 2015 r. zasądził od pozwanego Sądu Okręgowego w K. - wezwanego do udziału w sprawie postanowieniem z dnia 16 czerwca 2015 r. - na rzecz powoda S. W. kwoty po 7.323,46 zł wraz z ustawowymi odsetkami tytułem uposażenia rodzinnego za listopad i grudzień 2014 r. (pkt 1) oraz oddalił powództwo w stosunku do pozwanego Prezesa Sądu Okręgowego w K. (pkt 2).

Sąd Rejonowy ustalił, że powód w związku ze śmiercią żony wystąpił do Prezesa Sądu Okręgowego w K. na podstawie art. 102 § 1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. - Prawo o ustroju sądów powszechnych (obecnie jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 23 ze zm., dalej jako u.s.p.) z wnioskiem o uposażenie rodzinne, które przysługuje członkom rodziny zmarłego sędziego. Decyzją z dnia 3 listopada 2014 r. Prezes Sądu ustalił powodowi wysokość uposażenia rodzinnego od dnia 1 listopada 2014 r. w kwocie 7.323,46 zł brutto miesięcznie, wstrzymując jednocześnie wypłatę tego świadczenia do czasu złożenia przez powoda oświadczenia o wysokości osiąganych przychodów. W żądanym oświadczeniu powód podał, że miesięcznie osiąga przychody ze stosunku pracy w kwocie 4.034 zł brutto oraz z tytułu uczestnictwa w radzie nadzorczej spółki komunalnej w kwocie 1.001,49 zł brutto. W związku z tym, że przychód przekraczał 130% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia decyzją z dnia 18 listopada 2014 r. Prezes Sądu zawiesił powodowi wypłatę uposażenia rodzinnego z dniem 1 listopada 2014 r. na podstawie art. 104 ust. 7 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 1383 ze zm. dalej jako ustawa o emeryturach i rentach).

Przy takich ustaleniach faktycznych Sąd Rejonowy uznał powództwo za uzasadnione. W pierwszej kolejności podniósł, że sędziowie nie podlegają powszechnemu systemowi ubezpieczenia społecznego. Stąd w razie śmierci

sędziego lub sędziego w stanie spoczynku, uprawnionym członkom rodziny zmarłego nie przysługuje renta rodzinna, lecz uposażenie rodzinne, zaś wyłączenie sędziów z systemu ubezpieczenia emerytalnego i rentowych powoduje, że prawo do uposażenia rodzinnego i jego wysokość nie są w żaden sposób powiązane ze składkami na ubezpieczenie społeczne. Sąd Rejonowy powołał się na uchwałę Sądu Najwyższego w składzie siedmiu sędziów z dnia 21 kwietnia 1999 r., III ZP 6/99 (OSNAPiUS 1999, nr 19, poz. 619), w której uwypuklono, że renta rodzinna to świadczenie z ubezpieczenia społecznego, pochodne od renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy, ale funkcjonalne podobieństwo obu świadczeń nie uzasadnia przenoszenia zasad oraz rozwiązań legislacyjnych właściwych stosunkom ubezpieczenia społecznego na stosunki zobowiązaniowe prawa pracy. Wobec tego zasadne jest stanowisko powoda, że art 102 § 1 u.s.p. odsyła do ustawy o emeryturach i rentach jedynie w zakresie warunków wymaganych do uzyskania renty rodzinnej, a nie w zakresie zasad jej pobierania. Powód spełnił warunki do uzyskania renty rodzinnej określone w art. 67-71 ustawy o emeryturach i rentach, co potwierdza decyzja Prezesa Sądu Okręgowego w K. z dnia 3 listopada 2014 r. przyznająca mu prawo do uposażenia rodzinnego jako członkowi rodziny zmarłego sędziego. Natomiast stanowiący podstawę decyzji z dnia 18 listopada 2014 r. wstrzymującej wypłatę uposażenia rodzinnego art. 104 ust. 7 ustawy o emeryturach i rentach jest umieszczony w dziale VIII tej ustawy - „Zasady ustalania świadczeń”, co wskazuje, że przewidziane w tym przepisie przesłanki zawieszenia świadczenia należy traktować jako grupę odrębną od przesłanek uzyskania prawa do świadczenia. Sąd Rejonowy podniósł także, że gdyby przesłanki zawieszenia wypłaty świadczenia traktować jako jeden z warunków jego uzyskania, to świadczenie nie powinno zostać przyznane. Ostatecznie stwierdził, że powód spełnił przesłanki z art. 102 § 1 u.s.p. w związku z art. 67-71 ustawy o emeryturach i rentach, wobec czego przysługuje mu prawo do wypłaty uposażenia rodzinnego w kwotach określonych w decyzji Prezesa Sądu z dnia 3 listopada 2014 r., których może domagać się od pozwanego Sądu Okręgowego jako pracodawcy zmarłego sędziego.

W apelacji od wyroku Sądu pierwszej instancji pozwany Sąd Okręgowy w K. zarzucił zaskarżonemu wyrokowi naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. w związku z art. 227

k.p.c. przez niewyjaśnienie istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy okoliczności na skutek pominięcia dowodu z pisma Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 października 2012 r. oraz naruszenie art. 102 § 1 u.s.p. przez błędną wykładnię i przyjęcie, że przepis ten nie odsyła do zasad pobierania renty rodzinnej oraz że przewidziane w art. 104 ust. 7 ustawy o emeryturach i rentach przesłanki zawieszenia świadczenia należy traktować jako grupę odrębną od warunków uzyskania świadczenia.

Sąd Okręgowy w K. wyrokiem z dnia 16 grudnia 2016 r. odrzucił apelację co do punktu drugiego zaskarżonego wyroku (pkt 1), oddalił apelację w pozostałej części (pkt 2) oraz orzekł o kosztach postępowania (pkt 3 i 4).

Sąd Okręgowy stwierdził, że ustalony przez Sąd pierwszej instancji stan faktyczny sprawy był niesporny między stronami. Uzupełnił jednak postępowanie dowodowe o dowody z dokumentów w postaci wyjaśnień Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 października 2012 r., z dnia 10 sierpnia 2016 r. i z dnia 21 września 2016 r. w przedmiocie ustalania prawa do uposażenia rodzinnego po zmarłym małżonku sędziego. W piśmie z dnia 10 sierpnia 2016 r. Minister Sprawiedliwości wskazał, że art. 102 u.s.p. odsyła do przepisów ustawy o emeryturach i rentach wyłącznie co do warunków wymaganych do uzyskania renty rodzinnej. Z kolei w pismach z dnia 9 października 2012 r. i dnia 21 września 2016 r. zajął odmienne stanowisko, zbieżne ze stanowiskiem pozwanego w rozpoznawanej sprawie, zwracając uwagę na alimentacyjny charakter uposażenia rodzinnego i intencję ustawodawcy przyznania tego świadczenia tylko tym członkom rodziny zmarłego sędziego, którzy spełniają warunki do faktycznego otrzymywania renty rodzinnej. Odmiennego charakteru uposażenia rodzinnego w stosunku do renty rodzinnej upatrywał w ustaleniu wysokości tego świadczenia według przepisów u.s.p., jako pochodnego od wynagrodzenia wypłacanego sędziemu.

Sąd Okręgowy podniósł, że art. 102 § 1 u.s.p., umieszczony w dziale II - „Sędziowie i asesory sądowi”, w rozdziale 2 - „Prawa i obowiązki sędziów”, stanowi, że w razie śmierci sędziego albo sędziego w stanie spoczynku, członkom jego rodziny, spełniającym warunki wymagane do uzyskania renty rodzinnej w myśl przepisów o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, przysługuje uposażenie rodzinne. Warunki wymagane do uzyskania renty rodzinnej określają przepisy art. 68-71 ustawy o emeryturach i rentach. Odnoszący się do

powoda, jako wdowca, art. 70 ust. 1 tej ustawy nie wymienia warunku uprawnienia do renty rodzinnej w postaci nieosiągania przychodu w określonej wysokości. Przepis ten w ust. 1 i 2 stanowi, że wdowa (wdowiec) ma prawo do renty rodzinnej, jeżeli w chwili śmierci męża (żony) osiągnęła wiek 50 lat lub była niezdolna do pracy, albo wychowuje co najmniej jedno z dzieci, wnuków lub rodzeństwa uprawnione do renty rodzinnej po zmarłym mężu, które nie osiągnęło 16 lat, a jeżeli kształci się w szkole - 18 lat życia, lub jeżeli sprawuje pieczę nad dzieckiem całkowicie niezdolnym do pracy oraz do samodzielnej egzystencji lub całkowicie niezdolnym do pracy, uprawnionym do renty rodzinnej. Prawo do renty rodzinnej nabywa również wdowa (wdowiec), która osiągnęła wiek 50 lat lub stała się niezdolna do pracy po śmierci męża, nie później jednak niż w ciągu 5 lat od jego śmierci lub od zaprzestania wychowywania osób wymienionych w ust. 1 pkt 2. Małżonka rozwiedziona lub wdowa, która do dnia śmierci męża nie pozostawała z nim we wspólności małżeńskiej, ma prawo do renty rodzinnej, jeżeli oprócz spełnienia warunków określonych w ust. 1 lub 2 miała w dniu śmierci męża prawo do alimentów z jego strony ustalone wyrokiem lub ugodą sądową (ust. 3). Wdowa (wdowiec) niespełniająca warunków do renty rodzinnej określonych w ust. 1 lub 2 i niemająca niezbędnych źródeł utrzymania ma prawo do okresowej renty rodzinnej (ust. 4). A zatem art. 70 ustawy o emeryturach i rentach nie wymienia jako warunku uprawniającego do uzyskania renty rodzinnej nieosiągania dochodu w określonej wysokości. Wysokość przychodu nie jest też warunkiem uzyskania uposażenia rodzinnego, ponieważ przysługuje ono członkom rodziny zmarłego sędziego, spełniającym warunki wymagane do uzyskania renty rodzinnej, co potwierdza decyzja Prezesa Sądu Okręgowego z dnia 3 listopada 2014 r. przyznająca powodowi prawo do uposażenia rodzinnego. Nie ma więc podstaw do stosowania art. 104 ust. 7 ustawy o emeryturach i rentach bowiem przepis ten nie dotyczy warunków przyznania prawa do renty rodzinnej, lecz warunków zawieszania i zmniejszania świadczeń. Umieszczenie go w dziale VIII ustawy - „Zasady ustalania świadczeń”, w rozdziale 2 - „Zawieszania lub zmniejszanie świadczeń”, oznacza, że odnosi się do świadczeń już przyznanych, bo tylko świadczenie, które zostało przyznane, można zawiesić lub zmniejszyć. Według Sądu Okręgowego brak jest także podstaw do stosowania art. 104 ust. 7 ustawy o emeryturach i rentach w

oparciu o wykładnię systemową. Niewątpliwie funkcja renty rodzinnej i uposażenia rodzinnego jest podobna, ale są to odmienne świadczenia. Renta rodzinna jest świadczeniem z ubezpieczenia społecznego, pochodnym od renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy, a uposażenie rodzinne jest świadczeniem pochodnym od świadczeń ze stosunku pracy i pozostaje poza systemem ubezpieczeń społecznych. Regulacja ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. - Prawo o ustroju sądów powszechnych dotycząca uposażenia rodzinnego dla członków rodziny zmarłego sędziego, jest zupełna i odwołuje się do ustawy o emeryturach i rentach jedynie w ściśle wskazanym zakresie, tj. dotyczącym warunków nabycia prawa do świadczenia. W pozostałym zakresie obie ustawy zawierają własne regulacje. Potwierdza to odrębne uregulowanie zbiegu prawa do uposażenia rodzinnego z prawem do emerytury lub renty w obu tych ustawach (art. 102 § 4 u.s.p. i art. 95 ustawy o emeryturach i rentach), mimo zasadniczo takich samych rozwiązań przyjętych w obu ustawach.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu drugiej instancji wniósł pozwany Sąd Okręgowy w K., zaskarżając wyrok w całości i domagając się uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania oraz orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Skargę kasacyjną oparto na podstawie naruszenia przepisów prawa materialnego (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.), zarzucając zaskarżonemu wyrokowi naruszenie:

1) art. 102 § 1 u.s.p. przez błędną jego wykładnię i przyjęcie, że w zakresie warunków nabycia uposażenia rodzinnego odsyła on do przepisów ustawy o emeryturach i rentach jedynie w zakresie warunków wymaganych do uzyskania renty rodzinnej, tj. do art. 68-71 tej ustawy, a nie do zasad na jakich renta rodzinna przysługuje, w szczególności do art. 104 ust. 7 i 8 ustawy o emeryturach i rentach,

2) art. 104 ust. 7 i 8 ustawy o emeryturach i rentach w związku z art. 102 § 1 u.s.p. przez błędną wykładnię polegającą na ich niezastosowaniu i uznaniu, że przewidziane w art. 104 ust. 7 i 8 przesłanki zawieszenia wypłaty świadczenia traktować należy jako grupę odrębną od warunków jego uzyskania,

3) art. 70 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach w związku z art. 102 § 1 u.s.p. przez błędną wykładnię polegającą na ich niezastosowaniu w sprawie.

Według skarżącego w rozpoznawanej sprawie istnieje potrzeba wykładni art. 102 § 1 u.s.p., w szczególności użytego w nim zapisu: „spełniającym warunki wymagane do uzyskania renty rodzinnej w myśl przepisów o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych”. Skarżący wskazał, że istnieją co najmniej dwie możliwe interpretacje art. 102 § 1 u.s.p. Pierwsza z nich, z którą utożsamia się skarżący oraz Ministerstwo Sprawiedliwości w pismach z dnia 9 października 2012 r. oraz z dnia 21 września 2016 r. zakłada, że ponieważ art. 102 § 1 u.s.p. odsyła do ustawy o emeryturach i rentach w zakresie spełnienia warunków wymaganych do uzyskania renty rodzinnej i nie odwołuje się do konkretnego jej przepisu, to należy przyjąć, że warunkiem uzyskania uposażenia rodzinnego jest spełnienie zarówno przesłanek powstania prawa do renty rodzinnej (art. 68-71 ustawy o emeryturach i rentach), jak i warunków jej pobierania (m.in. art. 103-106 tej ustawy). Uposażenie rodzinne powinno więc przysługiwać tylko tym członkom rodziny zmarłego sędziego, którzy spełnią warunki do faktycznego otrzymywania renty rodzinnej. Druga z nich przyjmuje, że art. 102 § 1 u.s.p. odsyła do ustawy o emeryturach i rentach wyłącznie w zakresie warunków wymaganych do uzyskania renty rodzinnej (art. 68-71 ustawy) i została przyjęta jako prawidłowa przez Sądy obu instancji oraz przez Ministerstwo Sprawiedliwości w piśmie z dnia 10 sierpnia 2016 r., a także przez Sąd Apelacyjny w Gdańsku w wyroku z dnia 18 kwietnia 2016 r., III APa 4/16 (LEX nr 2106963).

W odpowiedzi na skargę kasacyjną powód wniósł o oddalenie skargi i zasądzenie od skarżącego na jego rzecz kosztów procesu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie zawiera usprawiedliwionych podstaw. Skarga poprzestaje tylko na pierwszej podstawie kasacyjnej (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.), czyli na zarzutach naruszenia prawa materialnego przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie wskazanych w skardze przepisów, a przede wszystkim art. 102 § 1 u.s.p. w zakresie jak należy interpretować pojęcie „warunków wymaganych do uzyskania renty rodzinnej”, czy przepis ten odsyła do ustawy o emeryturach i rentach jedynie w zakresie warunków wymaganych do nabycia prawa do renty rodzinnej, czy także odnośnie do zasad na jakich prawo do renty rodzinnej można realizować. Art. 102 § 1 u.s.p. stanowi bowiem, że w razie śmierci sędziego albo

sędziego w stanie spoczynku, członkom jego rodziny, spełniającym warunki wymagane do uzyskania renty rodzinnej w myśl przepisów o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, przysługuje uposażenie rodzinne w wysokości: 1) dla jednej osoby uprawnionej - 85%, 2) dla dwóch osób uprawnionych - 90%, 3) dla trzech lub więcej uprawnionych - 95% podstawy wymiaru.

W doktrynie i piśmiennictwie jednolicie wskazuje się, że uposażenie należne członkom rodziny zmarłego sędziego (sędziego w stanie spoczynku) nie może być porównywane z rentą rodzinną należną członkom rodziny zmarłego pracownika (emeryta, rencisty). Renta rodzinna to świadczenie z ubezpieczenia społecznego przysługujące z tytułu utraty żywiciela, pochodne od świadczenia z ubezpieczenia społecznego (renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy). Uposażenie rodzinne jest świadczeniem pochodnym od świadczeń przysługujących sędziemu ze stosunku pracy (w szczególności jego wynagrodzenia za pracę lub uposażenia ze stanu spoczynku, które jest również pochodne od świadczenia ze stosunku pracy - art. 100 § 1, 2 i 3 u.s.p.). Poza odesłaniem do powszechnych przepisów ubezpieczenia społecznego, w zakresie warunków uprawniających członka rodziny do nabycia świadczenia w postaci uposażenia rodzinnego, nie ma żadnych innych normatywnych przesłanek traktowania uposażenia rodzinnego tak jak renty rodzinnej. Funkcjonalne podobieństwo obu tych świadczeń nie zmienia ich prawnego charakteru i nie uzasadnia przenoszenia zasad oraz rozwiązań legislacyjnych właściwych stosunkom ubezpieczenia społecznego (renta rodzinna) na stosunki zobowiązaniowe prawa pracy (uposażenie rodzinne). Takiemu rozumieniu uposażenia rodzinnego nie sprzeciwia się zasada równego traktowania ubezpieczonych, ponieważ sędziowskie uposażenie rodzinne nie jest świadczeniem z ubezpieczenia społecznego i zasady dotyczące tej dyscypliny prawa nie mogą być na nie przenoszone (zob. uzasadnienie do uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 21 kwietnia 1999 r., III ZP 6/99, OSNAPIUS 1999 nr 19, poz. 619; wyroki Sądu Najwyższego z dnia 12 czerwca 2002 r., II UKN 381/01, OSNP 2004 nr 2, poz. 37 i z dnia 29 stycznia 2008 r., I UK 239/07, OSNP 2009 nr 7-8, poz. 103 a także A. Górski (red.), K. Gonera, Komentarz do art. 102 u.s.p., LEX 2013).

Podobne stanowisko odnośnie do roli uposażenia rodzinnego zaprezentował również Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 11 lipca 2000 r., K 30/09 (OTK 2000 nr 5, poz. 145), podkreślając, że konstytucyjne gwarancje wynikające z art. 178 ust. 2 w związku z art. 180 ust. 3-5 Konstytucji RP wywierają istotny wpływ na sytuację rodzin zmarłych sędziów i sędziów w stanie spoczynku. Nie ulega zatem wątpliwości, że rodzina stanowi jedną całość, także w aspekcie bytowej sytuacji jej członków. Tym samym, skoro sytuacja ta wyznaczana jest przez szczególne uprawnienia sędziego, wynikające z prawa do wynagrodzenia czy też uposażenia w stanie spoczynku, to nie istnieją podstawy, by śmierć jednego z małżonków (rodziców) wprowadzała zmianę w prawnych regułach określających sytuację pozostałych członków rodziny. Z tego względu uposażenie w stanie spoczynku jest nasycone ideą alimentacji, oznaczającą, że państwo zobowiązuje się do zaspokojenia wszystkich usprawiedliwionych potrzeb życiowych sędziów na godziwym poziomie, zaś to konstytucyjne zobowiązanie obejmuje również rodziny, przy czym idea ich alimentowania jest ściśle związana z sędziowskim systemem wynagrodzeniowo-uposażeniowym, który nie może być „poprawiany” w drodze ustawy zwykłej (zob. Z. Myszka, Sędziowskie uposażenia rodzinne, *Przegląd Ubezpieczeń Społecznych i Gospodarczych* 2000 nr 4, s. 12; J. Oniszczyk, Prawo rodziny sędziego do uposażenia rodzinnego, *Przegląd Ubezpieczeń Społecznych i Gospodarczych* 2000 nr 11, s. 36; Jacek Gudowski (red.), Tadeusz Ereciński, Józef Iwulski, *Prawo o ustroju sądów powszechnych*, LEX 2009, komentarz do art. 102 ustawy oraz D. Michta, Uposażenie rodzinne przyznawane członkom rodziny zmarłego sędziego, *IUSTITIA* 2014 nr 2).

Przedstawione powyżej argumenty podkreślają systemową odrębność uposażenia rodzinnego i przemawiają za ścisłym rozumieniem art. 102 § 1 u.s.p., który, aby nabyć prawo do uposażenia rodzinnego, odsyła do ustawy o emeryturach i rentach wyłącznie w zakresie spełnienia warunków przewidzianych ustawowo dla nabycia prawa do renty rodzinnej, czyli regulacji zawartej w art. 67-71 ustawy o emeryturach i rentach. Natomiast, zgodnie z art. 67 ustawy o emeryturach i rentach do renty rodzinnej uprawnieni są członkowie rodziny spełniający warunki określone w art. 68-71 tej ustawy. Oznacza to, że dla nabycia praw do uposażenia rodzinnego dzieci własne, dzieci drugiego małżonka i dzieci przysposobione

powinny spełniać warunki przewidziane w art. 68, przyjęte na wychowanie i utrzymanie wnuki, rodzeństwo i inne dzieci - w art. 69, wdowa i wdowiec - w art. 70, a rodzice - w art. 71. W przypadku powoda istotne zatem było spełnienie warunków określonych w art. 70 ustawy o emeryturach i rentach. Z przepisu tego wynika bowiem, że wdowa (wdowiec) ma prawo do renty rodzinnej, jeżeli w chwili śmierci męża osiągnęła wiek 50 lat lub była niezdolna do pracy albo wychowuje co najmniej jedno z dzieci, wnuków lub rodzeństwa uprawnione do renty rodzinnej po zmarłym mężu, które nie osiągnęło 16 lat, a jeżeli kształci się w szkole - 18 lat życia, lub jeżeli sprawuje pieczę nad dzieckiem całkowicie niezdolnym do pracy oraz do samodzielnej egzystencji lub całkowicie niezdolnym do pracy, uprawnionym do renty rodzinnej. Prawo do renty rodzinnej nabywa również wdowa (wdowiec), która osiągnęła wiek 50 lat lub stała się niezdolna do pracy po śmierci męża, nie później jednak niż w ciągu 5 lat od jego śmierci lub od zaprzestania wychowywania osób wymienionych w art. 70 ust. 1 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach. Małżonka rozwiedziona lub wdowa, która do dnia śmierci męża nie pozostawała z nim we wspólności małżeńskiej, ma prawo do renty rodzinnej, jeżeli oprócz spełnienia warunków określonych w art. 70 ust. 1 lub 2 ustawy miała w dniu śmierci męża prawo do alimentów z jego strony ustalone wyrokiem lub ugodą sądową. Wdowa niespełniająca warunków do renty rodzinnej określonych w art. 70 ust. 1 lub 2 ustawy o emeryturach i rentach i niemająca niezbędnych źródeł utrzymania ma prawo do okresowej renty rodzinnej: przez okres roku od chwili śmierci męża; w okresie uczestniczenia w zorganizowanym szkoleniu mającym na celu uzyskanie kwalifikacji do wykonywania pracy zarobkowej, nie dłużej jednak niż przez 2 lata od chwili śmierci męża. Zgodnie z ustalonym i bezspornym w sprawie stanem faktycznym powód spełniał warunki określone w art. 70 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach wymagane dla wdowca do nabycia prawa do renty rodzinnej po zmarłej żonie, co jednoznacznie wynika z decyzji Prezesa Sądu Okręgowego w K. z dnia 3 listopada 2014 r.

Wbrew odmiennemu twierdzeniu skarżącego, brak jest podstaw do przyjęcia, że art. 102 § 1 u.s.p. przez stwierdzenie „spełniającym warunki wymagane do uzyskania renty rodzinnej w myśl przepisów o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych” odsyła nie tylko do przepisów ustawy o emeryturach i

rentach w zakresie warunków jakie należy spełnić, aby nabyć prawo do renty rodzinnej, ale również do zasad realizacji nabytego prawa do renty rodzinnej, w tym do art. 104 ust. 7 tej ustawy, stosownie do którego prawo do emerytury, renty z tytułu niezdolności do pracy oraz renty rodzinnej, do której uprawniona jest jedna osoba, ulega zawieszeniu w razie osiągnięcia przychodu w kwocie wyższej niż 130% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia za kwartał kalendarzowy, ostatnio ogłoszonego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego (ust. 7). Zauważyć należy, że zgodnie z art. 1 ust. 1 ustawa o emeryturach i rentach określa warunki nabywania prawa do świadczeń pieniężnych z ubezpieczeń emerytalnego i rentowych (pkt 1), zasady ustalania wysokości świadczeń (pkt 2) oraz zasady i tryb przyznawania oraz wypłaty świadczeń (pkt 3). Konsekwencją tak określonego przedmiotu ustawy jest także cała jej konstrukcja. Z tego względu odrębny dział ustawy określa warunki (przesłanki) powstania prawa do renty rodzinnej (dział III), zaś odrębny (dział VIII) zasady ustalania świadczeń, w tym powstanie i ustanie prawa do świadczeń, a ponadto zawieszanie i zmniejszanie świadczeń. Generalnie można powiedzieć, że ustawowa regulacja dotycząca warunków nabywania prawa do świadczeń odnosi się do fazy, w której dochodzi do „powiększenia sfery posiadania danego podmiotu”. Z tego względu ustawa o emeryturach i rentach określa przesłanki, których spełnienie oznacza przysporzenie w obrębie sfery praw ubezpieczonego w postaci prawa do emerytury lub renty, zaś realizacja tak nabytego prawa uzależniona jest od podjęcia przez ubezpieczonego określonych działań zmierzających do ustalenia prawa, przewidzianych w przepisach ustawy (por. T. Zieliński, Ochrona praw nabytych - zasada państwa prawnego, PiP 1992 nr 3; C. Jackowiak, Ochrona praw nabytych w polskim systemie emerytalno-rentowym, PS 1992 nr 11-12, s. 7-8 i przytoczona tam literatura; W. Szubert, Ubezpieczenie społeczne. Zarys systemu, Warszawa 1987, s. 62 oraz wyroki Trybunału Konstytucyjnego: z dnia 11 lutego 1992 r., K 14/91, OTK 1992 nr 1, poz. 7; z dnia 23 listopada 1998 r., SK 7/98, OTK ZU 1998 nr 7, poz. 114; z dnia 22 czerwca 1999 r., K 5/99, OTK ZU 1999 nr 5, poz. 100; z dnia 20 grudnia 1999 r., K 4/99, OTK ZU 2000 nr 7, poz. 165 i z dnia 13 stycznia 2006 r., K 23/03, OTK-A ZU 2006 nr 1, poz. 8). Wobec powyższego prawidłowo przyjęły Sady orzekające w sprawie, że art. 102 § 1 u.s.p. powinien być interpretowany jedynie z

uwzględnieniem przepisów ustawy o emeryturach i rentach określających krąg osób uprawnionych do renty rodzinnej (art. 67-71 ustawy). Art. 104 ust. 7 ustawy o emeryturach i rentach, jak wynika z rozważań dokonanych powyżej, odnosi się bowiem do możliwości realizowania uprzednio nabytego prawa, przewidując zawieszenie wypłaty świadczeń w wyniku przekroczenia ustawowo określonych limitów przychodów z pracy zarobkowej. Z tego względu art. 134 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach stanowi, że wypłatę świadczenia wstrzymuje się, jeżeli powstaną okoliczności uzasadniające zawieszenie prawa do świadczeń lub ustanie tego prawa. Innymi słowy zawiesić można tylko realizację prawa, które zostało już nabyte. Dla nabycia prawa do uposażenia rodzinnego konieczne jest zatem jedynie stwierdzenie ziszczenia się określonego ryzyka socjalnego - śmierci sędziego albo sędziego w stanie spoczynku - oraz dodatkowych wymogów określonych w art. 67-71 ustawy o emeryturach i rentach (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 18 kwietnia 2016 r., III APa 4/16, LEX nr 2106963). Czym innym jest bowiem uzyskanie prawa do określonego świadczenia, a czym innym jego wypłata, która ma charakter wtórny. Osoby osiągające przychód powodujący zmniejszenie świadczenia rentowego czy też jego zawieszenie nie tracą prawa do tego świadczenia, a jedynie jego wypłaty.

Zauważyć także należy, że zgodnie art. 103 u.s.p., szczegółowe zasady i tryb ustalania i wypłacania uposażeń oraz uposażeń rodzinnych sędziom w stanie spoczynku i członkom ich rodzin zostały powierzone do ustalenia w drodze rozporządzenia Ministrowi Sprawiedliwości, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw pracy. Stąd wypłata uposażenia rodzinnego została uregulowana w odrębnym akcie prawnym, nie zaś w sposób uregulowany w przepisach ustawy o emeryturach i rentach. Obowiązujące w dacie orzekania przez Sądy obu instancji rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 16 października 1997 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu ustalania i wypłacania uposażeń oraz uposażeń rodzinnych sędziom i prokuratorom w stanie spoczynku oraz członkom ich rodzin (Dz.U. Nr 130, poz. 869) ani kolejne rozporządzenie z dnia 20 stycznia 2017 r. w sprawie uposażeń oraz uposażeń rodzinnych sędziów w stanie spoczynku i członków ich rodzin oraz terminów przekazania do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych składek na ubezpieczenia społeczne (Dz.U. z 2017 r., poz. 199), czy

obowiązujące od dnia 29 czerwca 2018 r. rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 czerwca 2018 r. w sprawie uposażeń sędziów w stanie spoczynku i uposażeń rodzinnych członków rodzin sędziów i sędziów w stanie spoczynku oraz terminów przekazania do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych składek na ubezpieczenia społeczne (Dz.U. z 2018 r., poz. 1258) nie zawierają jakichkolwiek unormowań w przedmiocie zmniejszenia czy też zawieszenia uposażenia rodzinnego w stosunku do osób osiągających przychód z innego tytułu. Brak jest też odesłania do stosowania w tym przypadku przepisów ustawy o emeryturach i rentach.

Wszystko to przemawia za przyjęciem, że uposażenie rodzinne jest odmienne od renty rodzinnej i odesłanie zawarte w art. 102 § 1 u.s.p. do ustawy o emeryturach i rentach dotyczy jedynie warunków do nabywania renty rodzinnej (w przypadku wdowca do art. 70 ustawy).

Mając na uwadze motywy przedstawione powyżej Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji (art. 398¹⁴ k.p.c. oraz art. 108 § 1 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c.).

r.g.